УДК 332.1:339.3

Корсак В. І., кандидат медичних наук (компанія «Наш Край Груп, Луцьк»)

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ОБ'ЄКТАМИ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Запропоновано методику визначення нормативної кількості торгових закладів різних форматів, необхідних для задоволення потреб жителів населеного пункту чи регіону.
Ключові слова: роздрібна торгівля, торговий заклад, забезпеченість, методика, норматив, потреби населення регіонів.

Предложена методика определения нормативного количества торговых заведений различных форматов, необходимых для удовлетворения потребностей жителей населенного пункта или региона.
Ключевые слова: розничная торговля, торговое заведение, обеспеченность, методика, норматив, потребности населения регионов.

The method of determination of regulatory trade establishments in various formats required to meet the needs of the local or region residents was suggested.
Keywords: retail, commercial establishments, security, methods, standard, the region population needs.

Ринкові закони та конкуренція між роздрібними торговими організаціями спричинили не тільки ріст їх ефективності, а також призвели з одного боку до підвищення якості послуг і культури обслуговування та кращого задоволення соціально-економічних потреб населення на певних територіях (переважно із високою насиченістю жителів), а з іншого – суттєво погіршили забезпеченість частини територій торговими закладами та торгівельними площами.

Вирішення даної проблеми потребує встановлення реальної ситуації, яка склалася в Україні із забезпеченням населення торгівельними послугами, що вимагає розробки параметрів, які б об'єктивно відображали стан справ.

В економічній літературі існує декілька ключових показників, які висвітлюють забезпеченість населення торгівельними послугами, проте недосконалість та суб'єктивність методик, які б дозволяли розробляти їх нормативні значення, призводить до некоректності їх величини, що в свою чергу унеможливлює аналіз реальної ситуації із забезпеченням населення торгівельними послугами.

Дослідженням принципів територіальної організації роздрібних торгових закладів, реалізація яких дозволила б максимально задовольнити потреби населення у торгівельних послугах, займались такі вчені, як Апопій В.В., Бабенко С.Г., Герасимчук З.В., Фащевський М.І., Гафиятуллин М.М., Заставний Ф.Д., Ковальська Л.Л., Корецька Н.І., Стеченко Д.М., Чернюк Л.Г., Памбухчіянц О.В., Плато-

нов В.М., Ребицький В.М., Голошубова Н.О., Алімов О.М., Бутко М.П., Лігоненко Л.О., Лісіка В.В., Щедрова І.М. та ін.

Напрацювання вищенаведених дослідників дозволило суттєво покращити рівень задоволеності населення регіонів послугами роздрібної торгівлі, проте відсутність методик, які б дозволили розробити оптимальні параметри забезпеченості жителів даним видом послуг, стримує вирішення існуючих у цьому напрямку соціально-економічних проблем. Тому розв'язання даного питання є надзвичайно актуальним та потребує подальшого вивчення.

Метою роботи є запропонувати методики, за допомогою яких можливо розробити нормативні дані кількості торгових закладів та їх структури для оптимального задоволення потреб населення у торгівельних послугах.

Безумовною вимогою сталого розвитку регіонів є задоволення соціально-економічних потреб населення, яке, в тому числі, досягається за рахунок забезпечення раціональної організації роздрібної торговельної мережі та ефективної локалізації торгових закладів відповідного формату. Слід зауважити, що невід'ємною умовою даного процесу є максимальна адаптація структурної і територіальної організації роздрібної торгівельної мережі до стереотипів та ментальних особливостей споживачів та їх потреб. На нашу думку, основними критеріями визначення кількісних і якісних показників розвитку роздрібної торгівельної мережі повинні стати виключно "ринкові" підходи "економічної доцільності" і "переваги для споживачів".

Потреба у торговій мережі з реалізації товарів першої необхідності і масового попиту повинна визначатися, виходячи з принципу «мінімально допустимої достатності», а розміщення об'єктів цієї мережі повинно забезпечувати їх доступність [1].

Забезпеченість населення об'єктами торгівлі має надзвичайно велике значення для задоволення потреб жителів регіонів та потребує великої уваги органів місцевого самоврядування. Проте відправною точкою для реалізації даного процесу є діагностика рівня задоволеності, що вимагає розробки нормативних даних для конкретного регіону, адже в різних країнах та різних регіонах ці показники можуть суттєво різнитися. Так, в Угорщині, Чехії, Італії, Португалії та Словаків на 1 мільйон мешканців припадає близько 2300 торгових закладів. В Польщі один мільйон мешканців обслуговує 5000 торгових об'єктів. Такий стан можна пояснити тим, що переважна частина населення Польщі мешкає в сільській місцевості, що накладає певний відбиток на кількість торгових закладів та їх структуру. В індустріально розвинутих країнах – Великобританії, Франції та США на мільйон мешканців припадає біля 500 магазинів [2]. В основу, розробленої нами методології, покладено розподіл усіх торгових закладів на три формати: торгові заклади термінових, планових та акумульованих покупок. Розподіл був здійснений на основі проведених нами маркетингових досліджень, у яких вивчались частота та мотиви відвідування різних видів торгових закладів (табл. 1). Базисом даного розподілу є – домінування

потреби людини у терміновості здійснення покупок над потребами у доступі до ширшого асортименту та нижчих цін.

Таблиця 1

Характеристика торгових закладів різних форматів

Формат торгових закладів	Спосіб пересування	Міське населення			Сільське населення		
		Час на дорогу, хв.	Бажана відстань до торгового закладу, км	Торгова зона об'єкту торгівлі	Час на дорогу, хв.	Бажана відстань до торгового закладу, км	Торгова зона об'єкту торгівлі
Термінових покупок	Пішки	10	0,6	1км^2 (населеного пункту) радіус 0,6 км	10	0,6	1 км^2 (населеного пункту) радіус 0,6 км
Планових покупок	На власному чи громадському транспорті	15	2	10 км^2 (населеного пункту) радіус 25 км	30	25	2000 км^2 (регіону) радіус 25 км
Акумульовані покупки	На власному чи громадському транспорті	60	60	10 000 км^2 (регіону) радіус 60 км	75	60	10000 км^2 (регіону) радіус 60 км

Для визначення рівня задоволеності потреб населення у послугах торгівлі у певному населеному пункті чи на певній території, на наш погляд, слід розрахувати нормативну кількість та формат торгових закладів, які повинні функціонувати для задоволення потреб населення у торгівельних послугах та співставити її із фактичними даними (табл. 2).

Слід зауважити, що наші погляди щодо важливості для споживачів часу, який вони витрачають на здійснення покупок, співпадає із думкою ряду авторів. Так, В.В. Апопій та І.П. Міщук стверджують, що достатня забезпеченість населення роздрібною торговельною мережею, раціональні типи та зручне для покупців розміщення магазинів, оснащення їх сучасним обладнанням, відповідність планування магазинів вимогам торговельно-технологічного процесу сприяють зменшенню нераціональних витрат часу населення на придбання товарів, що є важливою складовою забезпечення соціально-економічних потреб жителів регіонів [3].

Таблиця 2

Методика розрахунку кількості торгових закладів, необхідних для ефективного обслуговування населення регіонів

Визначення оптимальної кількості торгових закладів «термінових покупок» для міст та селищ міського типу та сіл ($ТП_{місто}$, $ТП_{село}$);
$ТП_{місто} = S_{міста} / S_{ТЗ\ ТП}$; $S_{міста}$ - площа міста (селища міського типу) км^2; $S_{ТЗ ТП}$ - площа торгової зони торгових об'єктів для здійснення термінових покупок (за даними наших досліджень радіус торгової зони становить 600 м, відповідно площа залежно від рівня конкуренції (≈ 10-15% пересікання) наближено дорівнює 1км^2). $ТП_{село}$ - кількість торгових закладів для сіл також розраховується за вищенаведеною формулою, проте мінімально допустима величина - один торговий заклад на одне село.
Визначення оптимальної кількості торгових закладів «планових покупок» для міст та селищ міського типу ($ПП_{місто}$)
$ПП_{місто} = S_{міста} / S_{ТЗ\ ПП}$; $S_{міста}$ - площа міста (селища міського типу) км^2; $S_{ТЗ ПП}$ - площа торгової зони торгових об'єктів для здійснення «планових покупок» (за даними наших досліджень радіус торгової зони становить 2 км, відповідно площа залежно від рівня конкуренції (≈ 10-15% пересікання) наближено дорівнює 10 км^2).
Визначення оптимальної кількості торгових закладів «планових покупок» для сіл ($ПП_{село}$)
$ПП_{село} = S_{регіону} / S_{ТЗППС} - ПП_{місто}$; $S_{регіону}$ - площа регіону, для якого розраховується кількість торгових закладів, які повинні забезпечити сільські населені пункти у планових покупках км^2; $S_{ТЗППС}$ - площа торгової зони торгових об'єктів для здійснення «планових покупок» для жителів сільських населених пунктів (за даними наших досліджень радіус торгової зони становить 25 км відповідно площа залежно від рівня конкуренції (≈ 10-15% пересікання) наближено дорівнює 2000 км^2). Від розрахункової кількості торгових об'єктів, необхідних для забезпечення потреб сільського населення у планових покупках, віднімається розрахункова кількість торгових закладів планових покупок, які необхідні для міст та селищ міського типу, так як вони також будуть обслуговувати сільське населення.
Визначення оптимальної кількості торгових закладів «акумульованих покупок» для міст та селищ міського типу та сіл ($АП$)

продовження табл. 2

$$АП = S_{регіону} / S_{ТЗАП};$$

$S_{регіону}$ - площа регіону, для якого розраховується кількість торгових закладів, які повинні забезпечити населення регіону в акумульованих покупках км^2;

$S_{ТЗАП}$ - площа торгової зони торгових об'єктів для здійснення «акумульованих покупок» для жителів регіону (за даними наших досліджень радіус торгової зони становить 60 км, відповідно площа залежно від рівня конкуренції (≈ 10-15% пересікання) наближено дорівнює 10 000 км^2).

Для прикладу розрахуємо необхідну кількість торгових закладів різних форматів, які необхідні для якісного задоволення потреб споживачів Волинської області (табл. 3).

Таблиця 3

Визначення оптимальної кількості торгових закладів «термінових покупок» для міст та селищ міського типу та сіл ($ТП_{місто}$)

$$ТП_{місто} = S_{міста} / S_{ТЗ\ ТП};$$

$S_{міста}$ - у Волинські області є 11 міст, площа яких становить 178 км^2, та 22 селища міського типу, які займають площу 154 км^2; відповідно загальна площа населених пунктів даної категорії дорівнює 332 км^2.

Якщо врахувати, що $S_{ТЗ\ ТП}$ - площа торгової зони торгових об'єктів для здійснення термінових покупок наближено дорівнює 1км^2, то стає зрозумілим, що для міст та селищ міського типу у Волинські області для здійснення термінових покупок необхідно лише 332 торгових заклади термінових покупок, таким чином

$ТП_{місто}$ =332.

Якщо проаналізувати площу сіл волинської області, то можна встановити, що площа кожного із них є меншою за 10 км^2 , відповідно такі населені пункти повинні мати хоча би один торговий об'єкт термінових покупок, таким чином

$ТП_{село}$ = 1053.

Тобто, загальна кількість торгових об'єктів термінових покупок, відповідно до наших розрахунків у Волинські області, повинна дорівнювати :

$$ТП_{разом} = ТП_{місто} + ТП_{село} = 1053+332=1385$$

Визначення оптимальної кількості торгових закладів «планових покупок» для міст та селищ міського типу ($ПП_{місто}$)

продовження табл. 3

$ПП_{місто} = S_{міста} / S_{ТЗ\ ПП}$; $S_{міста}$ =332 км^2; Якщо, $S_{ТЗ\ ПП}$ - площа торгової зони торгових об'єктів для здійснення «планових покупок» дорівнює 10 км^2, то для жителів міст та селищ міського типу необхідно 33 торгових заклади для здійснення планових покупок.
Визначення оптимальної кількості торгових закладів «планових покупок» для сіл ($ПП_{село}$)
$ПП_{село} = S_{регіону} / S_{ТЗППС} - ПП_{місто}$; $S_{регіону}$ - площа регіону Волинської області становить 20,1 тис.км^2; $S_{ТЗППС}$ - площа торгової зони торгових об'єктів для здійснення «планових покупок» для жителів сільських населених пунктів дорівнює 2000 км^2), $ПП_{село} = 20100 / 2000 - 33 = -23$ Це свідчить про те, що кількість торгових закладів планових покупок у Волинські області, локалізованих у містах та селищах міського типу. є достатньою, також для сіл, які локалізовані навколо їх. $ПП_{разом}$ = 33 шт.
Визначення оптимальної кількості торгових закладів «акумульованих покупок» для міст та селищ міського типу та сіл ($АП$)
$АП = S_{регіону} / S_{ТЗАП}$; $S_{регіону}$ = 20 000 км^2; $S_{ТЗАП}$ = 10 000 км^2; $АП = 20100 / 10000 \approx 2$ Таким чином, у Волинській області повинно бути 2 торгових заклади (торгових центри) «акумульованих покупок».

Підсумовуючи результати, отримані при наведені прикладу із використання методики щодо визначення кількості торгових закладів та їх структури, необхідних для якісного задоволення потреб населення регіонів у послугах роздрібної торгівлі, можна зробити висновок, що жителів Волині, на перший погляд, обслуговує достатнє число торгових об'єктів різних форматів. Більше того, їх кількість на сьогодні є навіть вищою за розрахункові показники. Проте структура забезпеченості торговими об'єктами у різних видах населених пунктів є різною, так у містах та селищах міського типу на даний момент іс-

нує надлишкова кількість магазинів , у той час як села забезпечені ними лише на 51% (табл. 4).

Таблиця 4

Рівень забезпеченості торговими закладами на Волині

Вид населеного пункту	Розрахункові дані	Фактичні дані	Відхилення
Міста та селище	332	1059*	727
Села	1053	537	-516
Разом	1385	1596	211

*Дана цифра включає об'єкти торгівлі термінових, планових, акумульованих покупок, а також ринки, які локалізовані у містах та селищах міського типу, яких загальна кількість на Волині становить 58 шт.

Висновки. У даній роботі запропонований новий підхід для оцінки рівня задоволеності населення регіонів у наданні торгівельних послуг. Суть якого полягає у визначенні кількості торгових закладів, які повинні обслуговувати певний регіон залежно від розмірів території та часу, який споживач готовий витратити на здійснення покупок, а також забезпеченні певної структури торгових об'єктів, які задовольнятимуть потреби споживачів залежно від мотивів відвідування (термінові, планові чи акумульовані покупки).

Цінність запропонованої методики розрахунків полягає у тому, що з її допомогою можливо розробити нормативні дані кількості торгових закладів та їх структури для оптимального задоволення потреб населення у послугах роздрібної торгівлі. Ці дані можуть бути використані для оптимізації торгівельної роздрібної мережі із ціллю вирішення існуючих соціально-економічних проблем, а також для планування розвитку населених пунктів таким чином, щоб у майбутньому покращити рівень задоволення потреб населення регіонів у торгівельних послугах, що є необхідною умовою впровадження принципів сталого розвитку регіонів в життя.

Крім того, використовуючи дану методологію, торгові організації зможуть краще вибирати місця для локалізації майбутніх об'єктів, що забезпечить їх економічну успішність, що також позитивно відобразиться на економіці регіону.

1. Про Концепцію розвитку внутрішньої торгівлі України Кабінет Міністрів України : постанова № 1449 від 20.12.1997.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-info.biz/legal/baselp/ua-tmwaft.htm. **2**. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів: монографія: у 2ч. / за ред. В. М. Гейця, А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – Ч. 2 – 273 с. **3.** Апопій В. В. Теорія і практика торговельного обслуговування : навчальний посібник / В. В. Апопій, І. П. Міщук та ін. – К. : ЦУЛ, 2005. – 496 с.

Рецензент: к.е.н., доцент Іванченко А. М. (НУВГП)